

**Odlišné stanovisko sudcu Miloša Maďara
k nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky
sp. zn. PL. ÚS 18/2020 z 25. septembra 2024**

1. Podľa § 67 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov pripájam odlišné stanovisko k výroku a odôvodneniu nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 18/2020 z 25. septembra 2024. Ústavný súd v ňom vyslovil, že § 61 ods. 5 písm. b) Trestného zákona (*„Súd uloží trest zákazu činnosti na doživotie, ak odsudzuje páchatel'a za trestný čin (...) usmrtenia podľa § 149 ods. 4 alebo 5, ktorého sa dopustil ako vodič dopravného prostriedku.“*) nie je v súlade s čl. 1 ods. 1 a čl. 19 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Kľúčovým argumentom pre vyslovenie nesúladu bolo, že obligatórny doživotný trest zákazu činnosti pri akomkoľvek páchatel'ovi trestného činu usmrtenia podľa § 149 ods. 4 a 5 Trestného zákona nespĺňa požiadavku primeranosti a s tým spojenej potreby individualizácie trestu, lebo konštrukcia zákona súdu ako zložky štátnej moci priamo zasahujúcej do základných práv rozhodovaním o vine a treste upiera možnosť trest individualizovať, a to v rámci sankčného súbehu s najprisnejším trestom, ktorým je trest odňatia slobody (23. bod z odôvodnenia nálezu).

3. Ústavný súd v nedávnom náleze sp. zn. PL. ÚS 3/2024 (350. a 351. bod z odôvodnenia) zopakoval, že katalóg trestných činov, ako aj katalóg trestov, ktoré sa majú ukladať, patria do plnej kompetencie zvoleného zákonodarcu. Autonómia parlamentu zahŕňa ustanovenie druhov trestov, ich výmery, zásad a spôsobov ich ukladania, resp. zákonodarca prijíma rozhodnutia o tom, či zdôrazní alebo dá do úzadia represiu alebo prevenciu (odvolávajúc sa napríklad na veci sp. zn. PL. ÚS 6/09, časť F, bod 1; PL. ÚS 106/2011, časť V, bod 1; PL. ÚS 5/2017, bod 107). Zákonodarca v tejto sfére disponuje širokou mierou úvahy, do ktorej ústavný súd zasiahne len celkom výnimočne, ak by národná rada primeranosť trestov upravila celkom zjavne neprimerane k ústavným hodnotám. V rámci porovnania bol uvedený prístup ústavného súdu vo veci sp. zn. PL. ÚS 1/2021 (protiústavná nemožnosť konajúceho súdu individualizovať obligatórny trest prepadnutia majetku pri jeho zákonom ustanovenej kumulácii s trestom odňatia slobody) a vo veci sp. zn. PL. ÚS 5/2017 (neústavnosť otvorenej formulácie skutkovej podstaty trestných činov v rozpore s požiadavkou zákonnosti pri trestaní). Nie je preto sporné, či sa právne normy tvoriace katalóg trestných činov a trestov môžu dostať do kolízie s ústavou, lebo odpoveď je v zmysle už uvedeného jednoznačná. Vždy je však nevyhnutné starostlivo skúmať možnosť aplikácie ústavne konformného výkladu, ktorý by mal mať prednosť pred vyslovením nesúladu (napr. sp. zn. PL. ÚS 15/98, PL. ÚS 23/05, PL. ÚS 22/06 alebo PL. ÚS 21/08), a to v kontexte všetkých relevantných častí Trestného zákona.

4. Vo vzťahu k samotnému predmetu konania by si osobitnú pozornosť zaslúžilo venovať sa otázke, aký by mal byť účel trestu v prípade, ak páchatel' v stave vylučujúcom spôsobilosť ako vodič dopravného prostriedku spôsobí smrť inej osoby (§ 149 ods. 4 Trestného zákona), prípadne smrť

dvoch alebo viacerých osôb (§ 149 ods. 5 Trestného zákona). Následne by sa malo zvážiť, aké sú adekvátne a primerané prostriedky na splnenie takého účelu. Ústavný súd už vo veci sp. zn. PL. ÚS 3/2024 zdôraznil, že trestnoprávna náuka rozoznáva a popisuje celý rad účelov trestných sankcií. Ide najmä o účel retributívny, smerujúci k uloženiu zaslúženého trestu, alebo účel konzekvencionalistický, ktorý sa zameriava na dôsledky trestu. Medzi ne patrí napríklad odstrašenie (teda individuálna a generálna prevencia), rehabilitácia páchateľa (teda jeho výchova, náprava), inkapacitácia páchateľa (teda znemožnenie, zabránenie mu v páchaní ďalšej trestnej činnosti), restorácia (teda obnova, náprava narušených, poškodených vzťahov medzi páchateľom a obeťou i celou spoločnosťou) či odškodnenie obete. V moderných systémoch trestnej justície sa tieto účely obvykle vzájomne kombinujú. Pri ukladaní trestu sa zohľadňuje potreba spravodlivého postihu v reakcii na protispoločenské konanie, ako aj potreba zaistenia bezpečnosti občanov a majetku pred nebezpečnými páchateľmi, dosiahnutie prevýchovy páchateľa (pokiaľ je možná), ako i zjednanie nápravy po spáchaní trestného činu. Pri ukladaní trestu v konkrétnom prípade však rozličné účely môžu byť vo vzájomnom konflikte. Ten potom možno riešiť napríklad deklarovaním primárneho účelu, ktorý musí byť naplnený vždy, a na druhej strane účelov podporných (sekundárnych), ktorých dosiahnutie je vhodné, avšak nie za každých okolností a v plnej miere nevyhnutné (napr. nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 4503/12 z 11. júna 2014, bod 24). Z uvedeného vyplýva, že účel trestu nie je iba jeden, tobôž nie je všeobecný a treba ho hľadať v každom jednom prípade predovšetkým s ohľadom na povahu a závažnosť trestného činu, jeho následky či okolnosti jeho spáchania alebo osobu samotného páchateľa. Odpoveď na tieto otázky nález ponúka len vo veľmi obmedzenej miere.

5. Na ďalšiu pre mňa podstatnú otázku, či Trestný zákon umožňuje prostredníctvom zákonných limitov sudcovskej úvahy primeranou mierou individualizovať trest zákazu činnosti na doživotie, je potrebné pozornosť zamerať predovšetkým na inštitút mimoriadneho zníženia trestu upravený v § 39 Trestného zákona. Predmetné zákonné ustanovenie normuje, že ak súd vzhľadom na okolnosti prípadu alebo vzhľadom na pomery páchateľa (ktoré sú na rozdiel od okolností prípadu hodnotené bez ohľadu na povahu a závažnosť trestného činu vzhľadom na skutočnosť, že sa hodnotí osoba ako objekt trestu) je toho názoru, že by použitie trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom bolo pre páchateľa neprimerane prísne a na zabezpečenie ochrany spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania, možno páchateľovi uložiť trest aj pod dolnú hranicu trestu ustanoveného Trestným zákonom. K trestu zákazu činnosti sa citované zákonné ustanovenie *expressis verbis* hlási v § 39 ods. 3 písm. f) Trestného zákona, z čoho možno nepochybne usúdiť (okrem samotného názvu tohto hmotnoprávneho inštitútu, ktorý odkazuje všeobecne na možnosť mimoriadneho zníženia trestu), že je na prejednávany prípad aplikovateľné. Už táto okolnosť *ipso facto* znižuje presvedčivosť argumentu väčšiny pléna o nemožnosti individualizácie trestu zákazu činnosti v zmysle napadnutého ustanovenia, keďže túto možnosť Trestný zákon pri mimoriadnom znížení trestu (nie iba trestu odňatia slobody) výslovne za určitých podmienok pripúšťa. Kumulácia s trestom odňatia slobody v tomto ohľade neprestavuje zásadný argument, ktorý by bol významovo spôsobilý oslabiť tento záver. Ten totiž rozhodujúcim spôsobom „vstupuje do hry“ (a to aj podľa logických dôsledkov väčšinového názoru pléna; na porovnanie napríklad aj nález vo veci sp. zn. PL. ÚS 1/2021, bod 76) až v čase, keď spolu s trestom odňatia slobody ukladaný absolútny trest (v tomto prípade trest zákazu činnosti na doživotie) je definitívny, t. j. nie je možné ho žiadnym

zo zákonom dovolených spôsobov sudcovskou úvahou znížiť. Ako už bolo konštatované, toto nie je uvedený prípad.

6. Intepretčne nevyjasnenými môžu teoreticky ostať (čo ale nemá bezprostredný súvis s predmetom konania v prejednávanom prípade) maximálne limity mimoriadneho zníženia trestu zákazu činnosti. Ustanovenie § 39 ods. 3 písm. f) Trestného zákona predpokladá možnosť po splnení zákonných podmienok mimoriadne znížiť trest zákazu činnosti nie na dobu kratšiu ako šesť mesiacov. Pri treste zákazu činnosti Trestný zákon nerozlišuje (ako to napríklad robí pri treste odňatia slobody) rozličné maximálne limity mimoriadneho zníženia s ohľadom na výšku trestu. Spomína trest zákazu činnosti všeobecne, čo následne ponúka možnosť výkladu, že v tomto smere nie je vylúčené maximálne mimoriadne zníženie ani pri treste zákazu činnosti na doživotie.

7. Ani prípadné výhrady, že inštitút mimoriadneho zníženia trestu nie je namieste v situáciách, pri ktorých ide o kvalifikovanú skutkovú podstatu (v rámci ktorej sa výška sankcie v porovnaní so základnou skutkovou podstatou zvyšuje prostredníctvom osobitného kvalifikačného znaku; v tomto prípade § 149 ods. 4 a 5 Trestného zákona), nie je možné podľa môjho názoru vo všeobecnosti akceptovať. Ani v takýchto situáciách nemožno vylúčiť identifikovanie okolností majúcich povahu mimoriadnych okolností prípadu alebo mimoriadnych pomerov páchatel'a, ktoré v rámci okolností prejednávaného prípadu môžu robiť trestanie neprimerane prísne. Súdna prax sa prikláňa k zachovaniu možnosti mimoriadne znížiť trest aj pri kvalifikovanej skutkovej podstate, avšak možnosť mimoriadneho zníženia limituje hranicou základnej skutkovej podstaty (pre účely trestu zákazu činnosti by tým bolo možné rozumieť základnú výmeru trestu zákazu činnosti; m. m. NR 3 TZ 20/1962).

8. Ani v prípade druhej potenciálnej výkladovej alternatívy maximálnych limitov mimoriadneho zníženia trestu zákazu činnosti formou *analogie legis* odkazovaním na limity trestu odňatia slobody na doživotie nemožno hovoriť o absolútnej nemožnosti úplne individualizovať samotný trest. Trestný zákon v § 39 ods. 3 písm. a) konštatuje, že pri ukladaní trestu pod zákonom ustanovenú trestnú sadzbu nesmie súd uložiť trest odňatia slobody kratší ako dvadsať rokov, ak je páchatel' odsúdený za taxatívne vymedzené skutkové podstaty trestných činov, pri ktorých by inak súd páchatel'a potrestal trestom odňatia slobody na doživotie. Použitie analógie (ktorá je v trestnom práve hmotnom zakázaná v neprospech páchatel'a, ale v prospech páchatel'a ju možno za istých okolností pripustiť; pozri napr. aj PLz. ÚS 3/2014) by tak v okolnostiach prejednávanej veci mohlo viesť k tomu, že po splnení podmienok na mimoriadne zníženie trestu by bol súd oprávnený uložiť trest zákazu činnosti nie kratší ako 20 rokov.¹

9. Prednosť vyslovenia nesúladu napadnutého ustanovenia pred aplikáciou ústavne konformného výkladu zároveň vyvoláva v kontexte zvoleného odôvodnenia riziká, ktorých dopad môže byť citelný pri mnohých všeobecne záväzných právnych predpisoch. Vedenie motorového vozidla totiž bolo v náleze ústavného súdu označené za súčasť základného práva na ochranu súkromia, i keď tento zákaz nikoho nezbavuje života, zdravia, osobnej slobody alebo majetku. Základom pre tento prístup bola téza, že vedenie motorového vozidla určuje kvalitu života jednotlivca (10. bod

¹ Porovnaj ŠAMKO, P. Zásada trikrát a dosť a trest zákazu činnosti. In: Právne listy, 25. októbra 2017.

z odôvodnenia disentaného nálezu). Problém spočíva v tom, že pokiaľ je vedenie motorového vozidla súčasťou základného práva na ochranu súkromia, potom je z hľadiska metodológie obmedzovania základných práv potrebné aplikovať na akékoľvek obmedzovanie vedenia motorového vozidla tzv. prísny test proporcionality. Inými slovami, nebude postačovať, aby bol akýkoľvek právny akt obmedzujúci vedenie motorového vozidla racionálne prepojený s legitímnym cieľom (ochrana života, zdravia a majetku iných osôb), lebo ak sa preukáže existencia šetrnejšieho obmedzujúceho prostriedku dosahujúceho legitímny cieľ v rovnakej kvalite, potom má dostať prednosť práve tento prostriedok (pri správnom trestaní to bude typicky finančná pokuta). Ak skutočne platí téza, že vedenie motorového vozidla ako súčasť základného práva na ochranu súkromia určuje kvalitu života jednotlivca, potom možno dospieť až k úvahe, či štátu nevznikne pozitívny záväzok pri konkrétnych jednotlivcoch, ktorí podmienky na udelenie vodičského oprávnenia nedokážu splniť (napríklad z dôvodu sociálnych pomerov), prípadne či zákonodarcu môže obmedzovať takúto súčasť základného práva na ochranu súkromia plnoletej osoby osobitnou vekovou podmienkou [napríklad šestnásťročná osoba, ktorá nadobudla plnoletosť v súlade s § 8 ods. 2 druhou vetou Občianskeho zákonníka, nespĺňa podmienku minimálneho veku sedemnástich rokov pre udelenie vodičského oprávnenia skupiny B a T v zmysle § 78 ods. 1 písm. c) zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke; ak vedenie motorového vozidla ako súčasť základného práva na ochranu súkromia určuje kvalitu života jednotlivca, je otázne, či by bolo obmedzenie základného práva tejto plnoletej osoby v súlade so subtestom nevyhnutnosti]. Alternatívou k zvolenému prístupu bolo chápanie vedenia motorového vozidla optikou práv druhej generácie, pri ktorých sa tradične uznáva, že štát disponuje možnosťou väčšej úvahy pri ich obmedzovaní než pri právach prvej generácie, a namiesto prísneho testu proporcionality sa aplikuje menej prísny test racionality (pozri bod 21.4. odôvodnenia nálezu sp. zn. PL. ÚS 9/2016: *„Posudzovanú právnu úpravu je tak potrebné podrobiť testu racionality, resp. základnému testu opodstatnenosti, pre ktorý je typické posúdenie, či posudzovaná právna úprava, ktorá má potenciál zasiahnuť do základného práva alebo slobody, sleduje legitímny cieľ a či tak činí spôsobom, ktorý si možno predstaviť ako rozumný prostriedok na jeho dosiahnutie, hoci nemusí ísť o prostriedok najlepších, najvhodnejších, najúčinnnejších či najmúdrejších.“*).

10. Separátne aplikačné problémy môže vyvolať právny názor uvedený v 22. bode odôvodnenia nálezu: *„Nemožnosťou zahľadania odsúdenia sa bez splnenia podmienky nevyhnutnosti zvyrazňuje odvetná funkcia trestu. To platí osobitne s ohľadom na to, že aj pri podstatne závažnejších trestných činoch možno odsúdenie zahladiť. V dôsledku doživotného trestu to však pri trestnom čine usmrtenia pod vplyvom návykovej látky nie je možné. Nemožno však dospieť k tomu, že by takýto zásah bol nevyhnutný.“*

11. Viaceré všeobecne záväzné právne predpisy však predpokladajú, že právoplatné odsúdenie za určité trestné činy znamenajú doživotný zákaz výkonu určitého povolania. Ak sa obsadzuje štátnozamestnanecké miesto vedúceho zamestnanca alebo na ktorom štátny zamestnanec vykonáva činnosť spojenú s nakladaním s verejnými finančnými prostriedkami a ktoré služobný úrad určí v služobnom predpise, potom sa za bezúhonného nepovažuje ten, kto bol právoplatne odsúdený za zločin, trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestný čin prijímania úplatku, trestný čin podplácania, trestný čin nepriamej korupcie alebo trestný čin machinácií pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe, a to ani vtedy, ak bolo odsúdenie zahladené [§ 38 ods. 7 písm. c)

a ods. 8 zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe]. Advokátom sa už nikdy nemôže stať ten, kto bol právoplatne odsúdený za obzvlášť závažný zločin, trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestný čin prijímania úplatku, trestný čin podplácania a trestný čin nepriamej korupcie, a to ani v prípade zahľadania odsúdenia [§ 3 ods. 3 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii]. Za sudcu nebude môcť byť nikdy vymenovaný ten, kto bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin, hoci by odsúdenie bolo zahladené [§ 5 ods. 5 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediach]. Príslušníkom finančnej správy sa nikdy nebude môcť stať ten, kto bol odsúdený za obzvlášť závažný zločin, trestný čin korupcie a trestný čin zneužitia právomoci verejného činiteľa, hoci by odsúdenie bolo zahladené [§ 84 ods. 3 zákona č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe]. Tzv. doživotný dištanc existuje dokonca aj na ústavnej úrovni, keď v zmysle čl. 107 ústavy stratí doživotne spôsobilosť získať funkciu prezidenta ten, kto bol ako prezident odsúdený ústavným súdom za úmyselné porušenie ústavy alebo za vlastizradu. Všetky tieto prípady majú spoločné, že sa pri nich (slovami z odôvodnenia disentaného nálezu) zvyrazňuje odvetná funkcia trestu, lebo právoplatné odsúdenie doživotne znemožňuje prístup k určitému povolaniu alebo funkcii. Napriek tomu je však pri všetkých uvedených príkladoch prítomné chápanie, že normotvorca disponuje širokou mierou úvahy bez ohľadu na eventuality šetrnejší prostriedok pre obmedzenie dotknutého základného práva.

12. Z uvedených dôvodov preto považujem za vhodnejší prístup založený na ústavne konformnom výklade a zdržanlivejšej interpretácii základného práva na ochranu súkromia, ktoré ako súčasť práv prvej generácie môže byť obmedzované len za kumulatívneho splnenia všetkých krokov tvoriacich tzv. prísny test proporcionality. Nebude prekvapením, ak blízka budúcnosť prinesie ústavnému súdu v konaní o súlade právnych predpisov opätovnú možnosť dať odpoveď na zmienené otázky, lebo súčasťou Trestného zákona naďalej ostáva § 61 ods. 5 písm. a), podľa ktorého súd uloží trest zákazu činnosti na doživotie, ak odsudzuje páchatel'a za trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289, ktorého sa dopustil ako vodič dopravného prostriedku, hoci už bol za taký trestný čin, ktorého sa dopustil ako vodič dopravného prostriedku, dvakrát odsúdený.

V Košiciach 25. septembra 2024

Miloš Maďar
sudca